

MISCELLANEA

ALBUM KRESEB HRABĚTE ARTURA MENDSORFF-POUILLY VE FONDU
ZÁMECKÁ KNIHOVNA CHOTĚLICE

Anna Čoupková (Brno)

An Album of Drawings by Count Arthur Mensdorff-Pouilly in the Chotělice Castle Library

Abstract: The Chotělice Castle Library contains an album of drawings by the Austro-Hungarian officer Count Arthur August von Mensdorff-Pouilly (1817–1904). The album, dating from the years 1874 and 1875 with a short overlap to 1876, contains drawings and German-written comments in Kurrent (German cursive), which depict the life in the military garrison in Prostějov and its surroundings – everyday affairs during the training of dragoons, official events, inspections, military exercises, and scenes with horses. In addition, they include incidents from the author's private life – trips with other officers or with his wife. The album provides an interesting insight into the professional life of an Austro-Hungarian officer, but it also presents some of the author's personality traits and opinions.

Keywords: Chotělice – castle library – album of drawings – Count Arthur August von Mensdorff-Pouilly – Prostějov – military history

Součástí zámecké knihovny Chotělice (jež patřila hrabatům Mensdorff-Pouilly)¹ je album kreseb s doprovodnými texty. Autorem obojího je rakousko-uherský důstojník Artur August hrabě Mensdorff-Pouilly (1817–1904). Jedná se o knihu podélného formátu o 72 listech (poslední dva vata), na nichž jsou střídavě kresby a německy rukou psané, většinou datované komentáře.

Artur (Arthur) August baron de Pouilly se narodil 19. srpna 1817 v Coburgu. Jeho otec Emanuel de Pouilly (1777–1852) pocházel ze staré francouzské rodiny. Dne 29. listopadu 1818 byl povýšen do rakouského hraběcího stavu jako hrabě Mensdorff-Pouilly a v roce 1839 získal český inkolát. Se svou manželkou Sofií, rozenou kněžnou Sasko-Cobursko-Saalfeldskou (1778–1835), s níž se oženil v Coburgu 23. února 1804, měl Emanuel pět dětí. Třetí z nich, syn Alexandr (1813–1871), byl zakladatelem knížecí linie, která roku 1869 získala knížecí titul Dietrichstein-Nikolsburg, a byl mj. rakouským ministrem zahraničí a místopředsedou v Čechách.²

Artur, nejmladší, páté dítě, kráčel ve stopách svého otce a svůj život spojil s vojenskou službou.³ V roce 1834 nastoupil jako podporučík k 1. hulánskému pluku vévody Ernsta

Sachsen-Coburg-Gotha v Žatci. Po třech letech byl povýšen na nadporučíka a v r. 1840 pak převelen do 7. husarského pluku knížete Heinricha Reusse v Itálii v hodnosti rytmistra 2. třídy. V r. 1843 byl Artur povýšen na rytmistra 1. třídy a v roce 1845 přidělen k Dvorské válečné radě, kde v té době (v letech 1840–1848) působil jeho otec jako její druhý viceprezident. Roku 1849 byl povýšen na majora.

Dne 25. října 1853 se Artur oženil v Benátkách s Magdalenou Kremzow (údajně cirkusovou krasojezdkyní, narozenou 13. listopadu 1835) a v souvislosti se svou svatbou se vzdal služby při zachování vojenské příslušnosti (quittierte den Dienst mit Beibehalt des Militärcharakters). K vojenské službě ho vrátila po 13 letech až prusko-rakouská válka v roce 1866, kdy Artur převzal velení sboru dobrovolných alpských myslivců, přičemž během července 1866 zorganizoval ve Štýrsku, Salcbursku a Horních Rakousích naverbování 5 mysliveckých praporů s 78 důstojníky a 3495 muži.⁴ Současně byl povýšen na podplukovníka a 1. října 1866 jmenován honorárním plukovníkem (ad honores), 1870 se nechal přeložit do neaktivní zeměbrany, 14. června 1870 povýšen na plukovníka a přiřazen k 1. husarskému pluku v Temešváru.

¹ Zámecká knihovna Chotělice je v majetku Národního muzea, na album upozornil zaměstnanec oddělení zámeckých knihoven Knihovny Národního muzea Petr Mašek.

² MAŠEK 2008, s. 181–182, s. 628–629; POUZAR 1999, s. 257–267; *Descendants*.

³ Údaje o jeho vojenské kariéře byly čerpány z *Kais. Königl. Militär-Schematismus für a ze Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für*

⁴ OTTENFELD 1895, s. 620.

Obr. 1. Posezení v zahradní restauraci a vyjížďka autora kreseb, hraběte Mensdorff-Pouilly, s manželkou.

S ohledem na dochované album Artura Mensdorff-Pouilly je důležité datum 1. listopad 1872, kdy po předchozím veliteli, plukovníku Gustavu Dunst von Adesheim, převzal velení 12. dragounského pluku (tehdy označovaného jako 12. moravsko-slezský dragounský pluk Erwina hr. Neiperga), a velitelem tohoto pluku byl až do roku 1876, kdy ho vystřídal plukovník Hermann Körber.⁵ Pluk byl v této době (celkově od roku 1871 až do svého přesunu do Brna v roce 1879) posádkou v Prostějově a právě z tohoto „prostějovského“ období, konkrétně z let 1874 až 1876, pochází uvedené album.

Přímo v městě Prostějově sídlil štáb pluku, dvě eskadrony byly ubytovány v kasárnách v Přerově, zbytek pluku pak střídal různá zimní a letní stanoviště, např. Kralice, Nezamyslice, Vyškov, Kojetín či Slavkov. Doplňovací obvod pluku se střediskem v Kroměříži byl v této době také nedaleko. Uniformu dragouna 12. pluku tvořily světlemodrý kabát, císařskožlutá egalizace, mořenově červené jezdecké kalhoty a bílé knoflíky.

Vraťme se však ještě k osudům Artura poté, co Prostějov 30. října 1876 opustil a převzal velení 11. brigády kavalerie v Tarnowě. Dne 9. listopadu 1877 byl povýšen na generálmajora a jako velitel 11. brigády působil do roku 1879, od následujícího roku je již uváděn jako generálmajor mimo službu (unangestellt). Artur se stáhl do soukromého života v hlavním městě monarchie, zřejmě ne zcela šťastného, neboť v roce 1882 se rozvedl se svou manželkou Magdalenou, kterou ve svém prostějovském albu důvěrně nazývá Madeleine a která později, 15. dubna 1899, zemřela ve Vídni.

Ve vysokém věku 85 let se Artur oženil podruhé, a to s Biancou Albertinou (narozenu 6. října 1837 ve Štýrském Hradci), vdovou po Karlu Adamoviči de Čepin (Carl Borromeas Adamovich de Csepín, 1829–1874), matkou pěti dětí. Bianca byla dcerou rakouského státníka (mj. viceprezidenta gubernia a pak gubernátora ve Štýrsku, o jehož rozvoj se významně zasloužil) Matthiase Constantina Capello,

Obr. 2. Autor kreseb vyrušen ponocným při pozorování komety.

hraběte von Wickenburg, a Emmy Grimaud, hraběnky d'Orsay.⁶ Svatba Artura a Bianky se konala 11. prosince 1902 ve Velenje (Wöllau) v dnešním Slovinsku. Rodině Čepinů patřil ve Velenje hrad a také místní vila Bianca, panský dům ve starém městě, pojmenovaný právě po Biance.⁷ Dá se předpokládat, že Artur a Bianca se znali již mnohem dříve, neboť v letáku velenjeské knihovny jsou publikovány dva Arturovy obrázky z roku 1888, na nichž je Bianca a někteří členové její rodiny i sám autor. Publikován je zde i portrét Bianky, jehož autorem byl pravděpodobně též její pozdější manžel.⁸

Artur zemřel ve Velenje 23. dubna 1904 a je pochován v novorománské hrobce rodu Mensdorff-Pouilly v západočeských Nečtinách. Vdova Bianca, zesnulá 19. září 1912, byla pohřbena v rodinné hrobce Adamovičů de Čepin ve Velenje.

Závěrem této části se sluší připomenout, že Artur byl za zásluhy během své vojenské dráhy vyznamenán rytířským křížem Císařského rakouského Leopoldova řádu (s válečnou dekorací) a Řádem železné koruny 3. třídy (s válečnou dekorací) a několika medailemi, byl též c. k. komoří. Ale možná ho ještě více těšilo, že v knize o dějinách 12. moravsko-slezského dragounského pluku z roku 1890 byl velmi oceňován nejen jako voják, jezdec, ale také jako společenský a zábavný člověk, a především jako správný vojenský kamarád.

Záměrem následujícího textu není hodnocení výtvarných kvalit díla Artura Mensdorff-Pouilly. Ráda bych zde pouze představila malý výběr obrázků a komentářů z jeho alba, které je bezpochyby zajímavým pohledem na profesionální život rakouského důstojníka, ale současně přibližuje i některé povahové rysy a názory samotného autora.

Album pochází z let 1874 až 1875, s krátkým přesahem do roku 1876. Kresby a německy kurentem psané komentáře zachycují život ve vojenské posádce v Prostějově a okolí – běžné záležitosti při výcviku, oficiální události, inspekce, vojenská cvičení. Velmi častým tématem dragounského života jsou scény s koňmi. Vedle toho jsou mnohokrát zachyceny

⁵ Podrobněji k dějinám pluku viz STROBL 1890.

⁶ Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Matthias_Constantin_Capello_von_Wickenburg [cit. 5. 10. 2022].

⁷ Dostupné z: https://muzej-velenje.si/muzej_velenje/velenjski-grad/ [cit. 5. 10. 2022].

⁸ Dostupné z: https://www.knjiznica-velenje.si/app/uploads/2021/01/adamovich_de_csepin.pdf [cit. 5. 10. 2022].

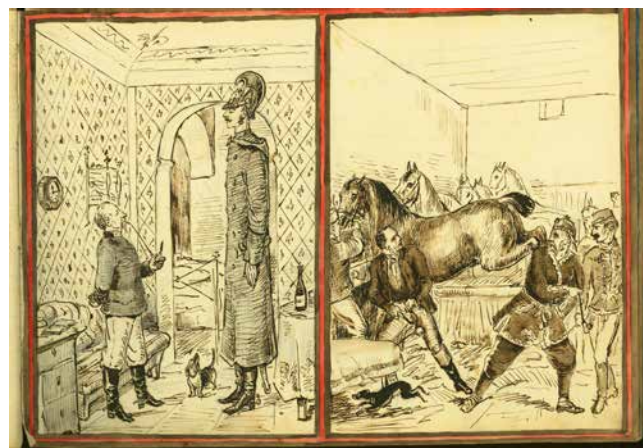
Obr. 3. Dragouni při překonávání řeky.

příhody z autorova mimoslužebního života – výlety s jinými důstojníky či s manželkou. Velmi často na obrázcích nakreslil sám sebe, se svým typickým dlouhým visícím knírem, jako např. 22. 11. 1875, kdy ukazuje své album důstojníkům brigádní důstojnické školy s poznámkou, že šlo o „pozoruhodný moment“.⁹ Kresby i komentáře mají často vtipný či ironický charakter, autor glosuje události s více či méně povedeným „vojáckým“ humorem. Vzhledem k rozsahu tohoto článku dále uvádím jen stručný výběr charakteristických scén.

Mimořádně významnou událost vojenského života zachycuje již první datovaná kresba v albu, jíž je předání válečných medailí v Přerově 7. 3. 1874, při kterém Mensdorff jako velitel pluku k vojákům promluvil a text svého vystoupení také u příslušného obrázku zaznamenal.¹⁰

Ukázkou vojenského výcviku je epická scéna z manévru v září 1874, jež zachycuje přechod dragounů, vedených Mensdorffem, přes řeku Moravu, a to právě ve chvíli, kdy jednoho z důstojníků shodil kůň do vody. Zřejmě pro obdobné případy prodělávali dragouni i plavecký výcvik, jak dokládá obrázek plavecké školy v Kroměříži z 30. 6. 1875.¹¹

Za zaznamenání jistě stály i oficiální návštěvy v posádce, jakou byla třeba vizitace zemského velitele svobodného pána von Philippovich v Přerově 15. 6. 1875.¹² Mensdorffa při této příležitosti zaujalo, že host odmítl jít na záchod, protože se mu zdálo, že není dost čistý. Jinou významnou, výtvárně zdokumentovanou návštěvou v Prostějově byl 20. 6. 1875 moravský místodržitel, svobodný pán von Bossinger.¹³ Naopak sám Mensdorff navštívil 17. 6. 1875 velitele pevnosti Olomouc, polního podmaršálka barona Lenka.¹⁴ O několik měsíců později, 3. 11. 1875, byl pozván znovu

Obr. 4. Heinrich hrabě Nostitz-Rieneck dokazuje svému veliteli, že „není příliš malý“, a kopající kobyla Florida.

do Olomouce, tentokrát na večeři ke kanovníku hraběti Belruptovi. Ve své kresbě Mensdorff dokumentuje přítomnost i dalších osob: „Přítomni byli také polní podmaršálek baron Schönfeld, generál baron Teuchert s manželkou, plukovník von Kober, major baron Ripp. Matka a teta baronky Teuchertové.“¹⁵

Jako velitel pluku se Mensdorff účastnil i významných civilních událostí v posádkovém městě. Dne 15. 5. 1875 např. pronesl slavnostní přípitek při večeři, konané na počest prostějovského starosty Jana Zajíčka při příležitosti jeho dekorování řádem Františka Josefa. Jan Zajíček (1828–1915), též Johann Zajiček nebo Johann Zajiczek, byl sice českého původu, ale hlásil se k německé národnosti, úřad starosty Prostějova zastával v období let 1864–1867 a znovu 1870–1892 jako poslední německý starosta města.¹⁶

Mensdorff zaznamenal i několik tragických událostí. Kresba datovaná 28. 5. 1875 zachycuje jeho návštěvu u lůžka dragouna Plahety v Nemocnici milosrdných bratří v Prostějově. V komentáři k tomuto výjevu uvádí: „V noci ze večerejška na dnešek v půl jedné se karabinou zastřelil dragoun Stenk a smrtelně při tom zranil statečného dragouna Plahetu. Navštívil jsem ho v nemocnici u milosrdných. Chudák Plaheta 29. ve 12 hodin v poledne zemřel, hodinu poté, co jsem ho opět navštívil.“¹⁷ Dle matriky se záznamy o úmrtích Nemocnice milosrdných bratří v Prostějově byl Josef Plehuda (sic!) přijat do nemocnice 28. 5. 1875 a zemřel následujícího dne, 29. 5. 1875, na střelné poranění: „Josef Plehuda, dragoun c.-k. 12. dragounského pluku, nar. v Petrovicích, okres Těšín ve Slezsku, stár 21 let, katolík, posádkou v Prostějově.“¹⁸

⁹ Viz fol. 63b.

¹⁰ Viz fol. 1b.

¹¹ Viz ff. 20b a 42b.

¹² Viz fol. 38b. Jednalo se zřejmě o generála Franjo Filipoviće (1820–1903), který převzal velení armádního sboru na Moravě, se sídlem v Brně, po svém slavnějším bratru, Josipu Filipovićovi, baronu von Philippsberg (1818–1889), jenž se v červnu 1874 stal velitelem armády v Čechách.

¹³ Viz fol. 40b. Ludwig von Possinger (1823–1905) byl rakousko-uherský státní úředník a politik, v roce 1871 krátce ministr zemědělství Předlitavska, v roce 1874 se stal místodržitelem Moravy a v roce 1880 místodržitelem Dolních Rakous.

¹⁴ Viz fol. 40b. Nikolaus Wilhelm sv. p. Lenk von Wolfsberg (1809–1894) byl od roku 1872 až do svého penzionování velitelem pevnosti Olomouc.

¹⁵ Viz fol. 59b. Gustav Karl Joseph Johann Nepomuk Adam Bonifaz hrabě Belrupt-Tissac (1818–1895) byl olomoucký kanovník a v letech 1880–1895 také světitel biskup olomoucké diecéze.

¹⁶ Viz fol. 31b.

¹⁷ Viz fol. 34b.

¹⁸ MZA Brno, Sbirka matrik, kniha 9584, pag. 153.

Obr. 5. Důstojníci pluku hrají kuželky a autor pronásledován „strašidly“.

Obrázek s datem 7. 10. 1875 zachycuje svého autora u hrobu kadeta Antona Aignera ve Věrovanech. Anton Aigner ze St. Georgen in Attergau padl v bitvě u Tovačova v roce 1866, Mensdorff přepisuje i příslušný nápis na kříži.¹⁹ K 8. 6. 1874 zase Mensdorff zaznamenává, že vyhořel dům, kde bydlel v Prostějově nadporučík Körber.²⁰

Jak už bylo řečeno výše, mnohem častěji se kreslíř věnuje veselým aspektům vojenského života či s humorem komentuje své vlastní zážitky.

Pád jednoho z důstojníků z koně komentuje 29. 3. 1874 slovy: „*Snadnou metodu, jak se rychle naučit stát na hlavě, mi ukázal poručík Baratta při zkoušce důstojnické brigádní školy...*“²¹

Koně byli vůbec častými společníky a aktéry zábavných situací – slova „*Nechávám svého koně stříhat, Florida ovšem shledává, že by bylo lepší, kdybych ji nechal neostříhanou,*“ doprovází kresba koně divoce kopajícího zadními nohama.²² O tom, že koně mají své vlastní názory, nás může přesvědčit i scéna z 10. 6. 1874, zobrazující zastávku v zahradní restauraci, kde si prý kobyla Irma dala džbánky piva, zatímco „*Blasiova /kobyla/ Olga se omezila na chleba a sůl a tvrdila, že pivo by jí neudělalo dobře*“.²³

Veselo však mohlo být i v kasárnách. Na jiném obrázku skupina důstojníků pozoruje vojáka šplhajícího po regále s výstrojí, k čemuž je doplněna poznámka, že „*nadporučík von Stubenrauch dokazuje při kontrole skladišť intendantovi Koubovi, že regály stojí rovně*“.²⁴ Na kresbě z 5. 11. 1874 si Mensdorff prohlíží téměř třímetrového důstojníka s komentářem: „*Dragoun Heinrich hrabě Nostitz-Rieneck se předstává poté, co narukoval k pluku, já si ho prohlížím, abych*

Obr. 6. „*Jediný dobrý žert, který by se dal v Prostějově udělat, kdyby se jen dal najít nějaký strom! Žádný strom k oběšení, žádná patrona k nabití revolveru, žádný ostrý nůž k probodnutí, žádná voda k utopení.*“

se přesvědčil, že není příliš malý.“²⁵ Album zachycuje také nejrůznější zábavy, kterými důstojníci trávili volný čas, ať už jde např. o hru v kuželky v Přerově 24. 7. 1875, pití dobrého vína, či sáňkování pánů z brigádní důstojnické školy o Vánocích 1875.²⁶

Koně hráli významnou roli nejen při plnění vojenských povinností, ale též ve volných chvílích. Kreslíř zachytil např. překážkovou jízdu v Prátru, které se 6. 5. 1875 zúčastnili mj. arcivévoda Vilém, kníže a kněžna Kinští, hrabě Černín či Mensdorffův synovec Hugo, „*který ukázal velkou bravuru*“.²⁷ Na jiné stránce Mensdorff dokumentuje sázku o vítězství „*v závodě na 100 kroků tam a zpět*“ mezi běžcem Lacim Cavrianiem a jezdcem na koni Nálepou.²⁸ Závodili však také psi, jak potvrzuje kresba velkých psích závodů, a dokonce i zaznamenaný výsledek: „*Výhrál Tschakerl, 2. Hektor; 3. Hexe, 4. Dog, pátá Diana a poslední Darling.*“²⁹

Mezi posledními kresbami v albu je také vánoční večer roku 1875 v prostějovském důstojnickém kasinu či obrázek ze začátku roku 1876, zachycující přípravy na cirkusové představení: „*Major Pach se osvědčil jako geniální tesař... Já za sebe jsem se omezil na malování. Představení dopadlo brilantně, připravilo nekonečně mnoho zábavy.*“³⁰

Humorné příhody se Mensdorffovi stávaly někdy přímo v domě, kde v Prostějově bydlel. Například 3. 7. 1874 kreslí scénu s vysvětlující poznámkou: „*Pozoruji v noci dalekohledem nově se ukávající kometu, prostějovský ponnocný v domnění, že chci na něco vystřelit, očekává s napjatou pozorností okamžik, kdy stisknu; nakonec se vzdálí*

¹⁹ Viz fol. 53b.

²⁰ Viz fol. 11b.

²¹ Viz fol. 3b.

²² Viz fol. 25b.

²³ Viz fol. 12b.

²⁴ Viz fol. 24b.

²⁵ Viz fol. 25b.

²⁶ Viz ff. 45b, 55b, 64b.

²⁷ Viz fol. 29b. Jde o Huga Alfonse, pozdějšího 2. knížete von Dietrichstein zu Nikolsburg, hr. von Mensdorff-Pouilly (1858–1920).

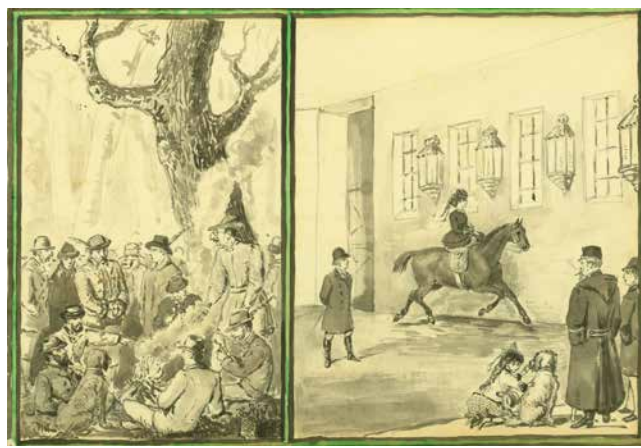
²⁸ Viz fol. 30b.

²⁹ Viz fol. 30b.

³⁰ Viz fol. 65b. Podrobný popis zmíněného cirkusového představení je uveden v STROBL 1890.

Obr. 7. Návštěva v Uherském Hradišti.

Obr. 8. Návštěva u příbuzných v Mikulově.

Obr. 9. Příhody se saněmi.

Obr. 10. Plukovní oslava Vánoc a příprava cirkusového představení.

s kroutící hlavou a s přesvědčením, že jsem asi blázen.“³¹ Dne 24. 10. 1875 zase autor komentuje: „Patří k příjemnostem Prostějova, že když člověk jednou v roce přijde domů o půl dvanácté v noci, téměř všechny pouliční lucerny jsou zhasnuté, člověk musí v dešti stát půl hodiny a křičet a /teprve/ nakonec, když několikrát hodí /kamínky/ do okenních tabulek, se dostane do domu. Od domu existuje jen jeden klíč, váží 4 libry a je dlouhý 1 ½ stopy.“³² A jindy zase kreslí, jak ho při návratu z Brna fiakrista vyklopil před jeho domem ze saní.³³ Vůbec návraty z cest připravily Mensdorffovi zajímavé zážitky. Na kresbě z 27. 7. 1875 ho pronásledují čertíci a jiná strašidla, což doplňuje komentářem: „Jedu z Čechovic ... v noci domů, mé temné myšlenky se odrážejí v temnotě noci.“³⁴ Také při další cestě na koni (17. 9. 1875), tentokrát z Olomouce do Prostějova, pozdě večer poté, co vyšel úplněk, zpozoroval v úvozu „ošklivého malého černého mužíčka, který na kraji cesty běžel právě tak rychle, jak já jsem jel. Perla se tím vydělala a kdykoliv skočila, vyskočil malý mužíček potěšením vzhůru. Teprve když jsem vyjel z úvozu,

zjistil jsem, že mužíček byl stín mé hlavy a mých ramen“.³⁵

Jindy však cesty po Moravě proběhly ke spokojenosti kresliře – dvě kresby zachycují zřejmě velmi příjemný a zábavný výlet do Uherského Hradiště. Ke 23. 10. 1875 poznamenává, že „major Buchwald z pěšího pluku svobodného pána von Pakeny č. 9 nás pozval na koncert a vínek do Uherského Hradiště, své garnizony; slavnost byla pořádána totiž důstojníky jeho batalionu a plukovní hudba hrála v sále Reduty. Pod orchestrem, který byl etablován na pódiu, stojí hrabě Ledochowski, plukovník von Kober, já. V okně sedí komtesa Ledochovská a dvě komtesy Logothetti, potom různé mamasy a manželka majora Buchwalda etc. etc. Bylo to velmi veselé, protože obyvatelé byli velmi přátelští a bylo tam velmi málo Židů“.³⁶ K následujícímu dni (24. 10. 1875) Mensdorff zaznamenává: „Zůstáváme a stojíme na hlavním náměstí, kde je promenáda (tzv. linie A–B). Povícero mladých a velmi milých dam se procházelo a měly s sebou ohaře, na kterého vždy volali Scheckel. Zdálo se, že Scheckel se po jisté době nudil, zmizel, potom se opět objevil a aportoval

³¹ Viz fol. 18b. Jednalo se o neperiodickou kometu C/1874 H1 (Coggia), která se objevila v létě 1874 a bylo možné ji pozorovat i prostým okem. Vzhledem ke svému jasu byla nazývána Velká komety z roku 1874.

³² Viz fol. 58b.

³³ Viz fol. 64b.

³⁴ Viz fol. 45b.

³⁵ Viz fol. 51b.

³⁶ Viz fol. 57b.

k naší velké radosti krysu. Když to dámy zpozorovaly, musel ji nechat ležet; kdykoli se to stalo, zavolali jsme na něj vždy „aport!“, což on také s velkým potěšením udělal, k rozmrzelosti mladých dam; poté, co jsme se tímto a ještě jiným způsobem potěšili, šli jsme zase dál. Häckner, Blasius, já a nějaký důstojník infanterie.“³⁷

Také návštěva u příbuzných v Mikulově byla jistě zábavná, jak dokumentují příslušné kresby z 19. a 21. 11. 1875. Zachycují loveckou snídani v lese („...celkem jsme zvládli 11 srnců, 647 zajíců, 135 bažantů, 10 koroptví, 1 sluku, 2 veverky. Suma 816.“) a scénu ze zámecké jízďárny („Moje neteř Marie předvádí jízdu na koni, kterého jsem jí vybral, v mikulovské zámecké jízďárně. Uprostřed štolba, vpředu má neteř Cloclo, pudl Fido, já a Hugo.“)³⁸

Poetické scény z léta 1874 jsou v albu věnovány Mensdorffově manželce, kterou v komentářích jmenuje důvěrně Madeleine. Zachycuje tak společnou vyjížděku do niv za Otonovicemi na říčce Valová 12. června („těšíme se z mnoha slavičků, kteří zpívali ve všech keřích“), skupinu jezdců 27. června („...vepředu /pes/ Kracherl, který chytá všechny ptáky. Ačkoliv na to není vůbec doba, táhlo v ten den mnoho čápů.“), odjezd manželky vlakem do Pertisau u jezera Achensee v Tyrolsku 8. července či návštěvu Kroměříže 8. října („grenadýr stráže sdělil, že si rezidenci nelze prohlédnout, protože je přítomen kníže-arcibiskup“).³⁹

Zdá se, že přes všechny výše zmíněné příjemné zážitky nebyl pobyt v Prostějově pro Mensdorffa dostatečně příjemný. Zda v tom hrál hlavní roli jeho neskrývaný antisemitismus, moravské klima či jen prostá nuda života na venkově, těžko říci. Všechny zmíněné aspekty jsou v albu doloženy.

Antisemitismus je dokumentován již v karikaturách Židů, jež předcházejí titulní stránce, i na ní samotné („Prostějov v sobotu a ve všední den“), ve výše zmíněné poznámce z návštěvy v Uherském Hradišti, stejně jako v některých dalších kresbách a komentářích. Např. obrázek z 5. 11. 1874 zachycuje „velkou komisi kvůli prolhané petici židovských obyvatel k říšskému sněmu, v níž napadají důstojnický sbor“. Komentář z 10. 11. 1875 k situaci na Balkáně datuje autor takto: „Prostějov v Judeji“. Také otevření důstojnického klubu z iniciativy rytmistra hraběte Karla Auersperga vysvětluje Mensdorff 8. 12. 1875 tím, že „klub byl zřízen hlavně kvůli tomu, aby se /důstojníci/ emancipovali od hostinců, kde je člověk stále obklopen naslouchajícími a číhajícími Židy“.⁴⁰

Ani s počasím na Moravě nebyl Mensdorff spokojen. Dne 23. 6. 1875 si stěžuje na horko 28 stupňů Réaumura (tj. asi 35 °C) ve stínu, takže celý den proleželi (i s pejskem) u kolegy Wolkensteina. A poté ho čekala „jízda Hanou bez stromů a stínu z Polkovic do Prostějova“; přestože bylo na slunci 36 °R (tj. asi 45 °C), zvládl cestu na svém koni Irmě za ¾ hodiny („Moje statečná stará Irma.“). Naopak 18. 2. 1876 si stěžuje na sněhový orkán při návratu

z Boskovic od bratra Alfonse („...je přece skutečné psí klima na milé Moravě“).⁴¹

Zkrátka Morava, resp. Prostějov Mensdorffovi k srdci nepřirostly. Dne 8. 10. 1875 píše: „...v nejodpudivějším místě celé Moravy... jsem již tak Prostějovem unaven...“ a o pár dní později, 19. 10. 1875, kreslí pozoruhodný obrázek s následujícím textem: „Jediný dobrý žert, který by se dal v Prostějově udělat, kdyby se jen dal najít nějaký strom! Žádný strom k oběšení, žádná patrona k nabití revolveru, žádný ostrý nůž k probodnutí, žádná voda k utopení. To znamená zkrátka ležet na gauči a žít dál.“⁴²

Seznam použité literatury:

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1869–1889: Kais. Königl. Militär-Schematismus für Wien: Hof- und Staats- Druckerei, 1869–1889.

Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:92fac450-c6f1-11df-b1b6-000d606f5dc6> [cit. 5. 10. 2022].

MAŠEK 2008: MAŠEK, Petr. Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl I, A–M. Praha: Argo, 2008.

OTTENFELD 1895: OTTENFELD, Rudolf Otto von – TEUBER, Oscar. Die österreichische Armee von 1700 bis 1867. Wien: Emil Berté & Cie und S. Czeiger, 1895. Dostupné z: <https://diglib.uibk.ac.at/download/pdf/4491249?name=Die%20Frei-Corps%201700-1867> [cit. 5. 10. 2022].

POUZAR 1999: POUZAR, Vladimír (ed.). Almanach českých šlechtických rodů [1999]. [Praha]: Martin, 1999.

Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer... 1890–1914: Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für Wien: Hof- und Staatsdruckerei, 1890 – 1914.

Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:609693b0-d13f-11df-9b9b-000d606f5dc6> [cit. 5. 10. 2022].

STROBL 1890: STROBL EDLER VON RAVELSBERG, Ferdinand. Geschichte des k. und k. 12. Dragoner-Regiments ... 1798–1890. Wien: Ferdinand Strobl Edler von Ravelberg, 1890.

Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=26NAAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

Elektronické zdroje:

Descendants: Descendants of Emmanuel, Graf von Mensdorff-Pouilly (1777–1852) [online]. [Cit. 05. 10. 2022]. Dostupné z: <http://www.wargs.com/royal/pouilly.html>

Rodbina Adamovich de Csepin [online]. [Cit. 5. 10.

³⁷ Viz fol. 57b.

³⁸ Viz fol. 62b.

³⁹ Viz ff. 12b, f. 16b, 19b, 22b.

⁴⁰ Viz vložené folium, ff. 1a, 26b, 61b, 63b.

⁴¹ Viz ff. 41b, 66b. Alfons hrabě Mensdorff-Pouilly (1810–1894) byl majitelem panství Boskovice.

⁴² Viz ff. 53b, 56b.

2022]. Dostupné z: https://www.knjiznica-velenje.si/app/uploads/2021/01/adamovich_de_csepin.pdf
Velenjski grad [online]. Muzej Velenje. [Cit. 5. 10. 2022].
Dostupné z: https://muzej-velenje.si/muzej_velenje/velenjski-grad/
Wikipedia – Die Freie Encyklopädie [online]. Heslo Matthias Constantin Capello von Wickenburg. [Cit. 5. 10. 2022].
Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Matthias_Constantin_Capello_von_Wickenburg

Anna Čoupková
emeritní archivářka
Moravský zemský archiv
Palachovo náměstí 723/1
625 00 Brno